

Könyvszemle

A kultúra világa – A határon túli magyar kulturális intézményrendszer

Nem kétséges, hiányt pótol ez a könyv és az a 2003–2004-ben végzett kutatás, amelyen a könyv alapul,¹ amennyiben kimerítően beszámol a környező országokban működő és korábban csak szórványosan vagy kvalitatíve ismert kulturális intézményrendszeréről.

A kutatás a Márton Áron Szakkollégium mellett működő Jeltárs Intézet adattárának címlistájával indult, és ezt kibővítették azután a munka során, amelyet kérdezőbiztosok végeztek a különböző régiókban kérdőívek kitöltésével. A kutatás tervezésében, lebonyolításában és kiértékelésében különben nagyszámú határon belüli és kívüli intézmény, szervezet vett részt. Végül az adatfelvétel 2824 intézményre vonatkozóan történt meg, ebből Erdélyben 59,14 %, Szlovákiában 19,90 %, Vajdaságban 14,13 % és Kárpátalján 5,67 %.

A fenti régiókat együttesen tekintve a kulturális intézményrendszer döntő többsége, mintegy kétharmada a rendszerváltás után jött létre, és alig néhány százalék az, amelyik már 1945 előtt is működött.

Az intézményeket, szervezeteket négy fő csoportba osztották (és ezeken belül összesen

17 alcsoportra); közgyűjtemények; kiadók, írott és elektronikus sajtó; művészeti szervezetek, intézmények, csoportok; komplex kulturális szervezetek, intézmények. Szlovákiát kivéve mindenütt utóbbiak vannak többségben, amelyek többféle kulturális, közművelődési tevékenységet folytatnak (pl. művelődési házak). Szlovákiában az ismeretterjesztő, honismereti szervezetek, klubok, valamint a zeneművészeti csoportok dominálnak.

Az intézményrendszer döntő részben támogatásokból él, és ezek kb. harmada magyarországi forrásokból származik. Ezen belül a közalapítványok a meghatározóak. Legjobb anyagi helyzetben a médiumok (sajtó, kiadók, rádiók) vannak.

A könyv szerkezete a következőképpen alakul. Első részét tanulmányok foglalják el, második, nagyobb része (a 292 oldalból 177 oldal) ún. Adattár, amelyben mind a hét környező ország magyar kulturális intézményei az országok ábécésorrendjében, azon belül a helységek ábécérendjében vannak fel sorolva. Itt jegyezzük meg, hogy akkor is, ha a teljes adatbázis megtalálható az interneten (például www.mtaki.hu), célszerű lett volna a szóban forgó adattárban az intézmények címeit is feltüntetni. Másrészt érdekes módon, míg az adattárban a „kis magyar kisebbségi régiók”: Ausztria, Horvátország és Szlovénia is szerepel, addig a könyv különböző táblázataiban Ausztria és Horvátország megfelelő adatai általában hiányoznak.

Ami a tanulmányokat illeti, közülük három átfogó jellegű (Szarka László: *Kisebbségi*

¹ A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának Nemzeti–Etnikai Kisebbségi Főosztálya által kezdeményezett a kisebbségi magyar kulturális és közművelődési szervezetek átfogó vizsgálatára irányuló *Határon túli magyar kulturális és közművelődési szervezetek katasztervizsgálata* című kutatást az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete koordinálta.

kultúra. A kulturális intézmények szerepe a közösségépítésben; Mandel Kinga: A kulturális intézmények felmérése. A kutatás célja és módszerei; Fábri István: A határon túli magyar kulturális intézményrendszer vizsgálta), másik három pedig egyes régiókra vonatkozó eredményeket elemzi (Tóth Károly: A szlovákiai magyar régió kulturális intézményrendszere; Csata Zsombor – Kiss Dénes – Kiss Tamás: Az erdélyi magyar kulturális intézményrendszeréről; Miklós István: Forrásbevonási gyakorlat a székegyföldi kulturális intézmények esetében).

Végül néhány megjegyzés. A könyv címében „határon túli magyar kulturális intézményrendszer” szerepel. Ezt nem igazán fedi a könyv tartalma, hiszen a nyugati szórvány magyaroknak is van számos kulturális intézményük. Másrészt, ha a szomszéd országokat nézzük, Románia esetében Erdélyen kívül is vannak magyar kulturális intézmények Bukarestben, Csángóföldön (igaz, számuk az erdélyiekhez viszonyítva igen kevés).

Másrészt a kulturális intézményrendszert vizsgálva feltűnő, hogy nem történik említés a tudományos intézményrendszeréről, hiszen a kettő között számos átfedés van. Például múzeumokban, levéltárakban sok esetben

folyik tudományos kutatómunka, ezek tudományos műhelyeknek is tekinthetők. A Magyar Tudományos Akadémián megtörtént a tudományos intézményrendszer számbavétele, erről több kiadvány, tanulmány is készült, és ezek nyomtatásban is megjelentek.

Az ismertetés lezárásával érdemes egy-két fontos megállapítást idézni Szarka László tanulmányából.

„Az anyanyelvi kultúra a magyar közösségek fennmaradásának lételeme. [...] A 21. század elején a kárpát-medencei kisebbségi magyar kultúra az egyetemes magyar művelődésnek elválaszthatatlan és szerves része.”

A jövőre vonatkozólag pedig a legfontosabb következtetés: „Az elmúlt másfél évtized legfontosabb magyar művelődéspolitikai tapasztalata ... hogy a stratégiai célok kijelölése, az intézményfejlesztés tervezése nélkül nem lehet rendszerszerűen és hatékonyan működtetni a határon túli magyar kulturális és közművelődési intézményeket”. (Blénesi Éva – Mardel Kinga – Szarka László szerkesztők: *A kultúra világa – A határon túli magyar kulturális intézményrendszer. Bp.: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2005, 292 p.*)

Berényi Dénes
az MTA rendes tagja

Térképtudományi Tanulmányok 13. Térkép – Tudomány • Tanulmányok Klinghammer István professzor 65. születésnapja tiszteletére

A *Térképtudományi Tanulmányok* kötetei ugyan eltérő gyakorisággal jelentek meg a sorozat alapítása óta eltelt éppen ötven évben, de minden alkalommal érdekes színfoltot hoztak a kartográfiai irodalomba. Az előző, a 12. kötet 2002-ben jelent meg. Négyévi ki-

hagyás után a most olvasható vastkosabb kötet megjelentetését a szerkesztők (Zentai László, Györffy János és Török Zsolt, mindannyian tanszéki kollégák) azzal a céllal állították össze, hogy tisztelegjenek a mai magyarországi kartográfusok többségének tanára, Klinghammer István előtt 65. születésnapja alkalmából. A kiadvány kellemes színhatású címlapja a kiadás apropóját magyar mellett angolul és németül is egyértelművé teszi.

A kötet létrehozásában közreműködtek a Térképtudományi és Geoinformatikai Tan-